

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України Відділення
загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України
Всеукраїнське товариство істориків педагогіки України Науково-
дослідний центр педагогічного краєзнавства подвійного
підпорядкування МОНмолодьспорту України та НАПН України в
Уманському державному педагогічному університеті імені Павла
Тичини Кафедра соціальної педагогіки, соціальної роботи та
історії педагогіки

XII Всеукраїнської науково- практичної конференції

1-2 листопада 2012 р.

Умань - 2012

Шановні учасники конференції!

Запрошуємо вас взяти участь у роботі XII Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Українська педагогіка 1920-х років - сучасні оцінки і виміри»

ПОРЯДОК РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

1 листопада 2012 р.

11.0-	13.0	Реєстрація учасників конференції (вестибюль корпусу № 3)
	0	Обідня перерва
13.0-	14.0	Пленарне засідання (ауд. № 401, корпус № 3)
	0	Кава-брейк
14.0-	16.0	Секційні засідання (ауд. № 410, 208, 110а, 216, корпус № 3)
0	16.00 -16.30	Вечір дружби

2 листопада 2012 р.

11.00-13.00	Обговорення актуальних історико-педагогічних проблем. Модератор академік НАПН України О.В. Сухомлинська (ауд. № 101, корпус № 3)	
	Обідня перерва	
13.0 -14.00	Екскурсія до дендропарку «Софіївка»	
14.0 -16.00	Від'їзд учасників конференції	
	16.00	

Регламент конференції:

Доповідь на пленарному засіданні - до 15 хв. Доповідь на засіданні секцій - до 10 хв.

Івченко Тетяна Володимирівна - аспірант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
Особливості розвитку професійно-технічної освіти в 20-ті рр. XX століття

Іовенко Лариса Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та українознавства Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Питання мовно-літературної освіти вчителів у контексті українізації

Калабська Віра Степанівна - старший викладач кафедри музичного мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Сучасна оцінка антирелігійної кампанії в освіті радянської України (за матеріалами педагогічної періодики 20-х років XX ст.)

Караманов Олексій Владиславович - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка
Рецепція ідеї трудової школи в українській радянській педагогіці 1920-х років та поглядах освітян Галичини

Кочубей Тетяна Дмитрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічних питань та дистанційного навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Соціально-політичні причини занепаду української освіти в другій половині XVIII століття

Кравцова Тетяна Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки соціального виховання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Проблеми вивчення дитини в науково-педагогічній спадщині 20-х років XX століття

Кришко Анна Юрївна - аспірант Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Особливості розвитку мовної освіти в Україні у XIX - поч. XX ст.

Кудас Людмила Борисівна - аспірант загальноуніверситетської кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету
Загальні тенденції у системі педагогічної освіти в Україні (20- поч. 30-х рр. XX століття)

Кузьо Ірина Вікторівна - аспірант кафедри педагогіки та психології Херсонського державного університету

Навчальне кіно у радянській школі в 20-х роках ХХ століття

Куліш Тетяна Іванівна - кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України

Уплив українізації на формування змісту шкільної освіти в УСРР у 20-ті роки ХХ ст.

Лупаренко Світлана Євгенівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Становлення інституту соціального забезпечення в Радянській Україні в 1920-ті рр.

Малюга Володимир Павлович - директор Педагогічного музею України Особливості діяльності педагогічного музею у 1912-1925 рр.

Марфинець Надія Василівна - здобувач кафедри педагогіки Ужгородського національного університету

Зміст літературного краєзнавства у навчальних програмах 20-30-х рр. (на прикладі шкільництва Підкарпатської Русі)

Матрос Ольга Олександрівна - викладач кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та історії педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Громадська та культурно-освітня діяльність І.В. Лучицького у контексті просвітницького руху в Україні (кінець ХІХ - початок ХХ століття)

Мельничук Сергій Гаврилович - доктор педагогічних наук, професор Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка;

Рацул Анатолій Борисович - кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка

Діяльність народного комісаріату освіти України з реалізації завдань естетичної підготовки та естетичного виховання майбутніх учителів

Місечко Ольга Євгенівна - доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри методики викладання іноземних мов і прикладної лінгвістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Роль інститутів народної освіти у професіоналізації педагогічної освіти в Україні (початок 1920-х рр.)

Івченко Т.В.

Особливості розвитку професійно-технічної освіти в 20 ті рр. XX століття.

За останнє десятиріччя ситуація, що склалася з підготовкою та забезпеченням кваліфікованими робітничими кадрами економіки України, характеризується як критична. Кількість професійно-технічних навчальних закладів суттєво зменшилась: якщо в 1991 році в нашій країні функціонувало 1250 професійно-технічних училищ, то у 2002 році їх залишилось 950. Масштабні перетворення в соціально-економічній сфері виявили слабкі місця щодо якості професійно-технічної освіти, показали, що її модель значною мірою не відповідає сучасним вимогам. Відчутними стали незбалансованість структури підготовки робітничих кадрів з професійно-кваліфікаційною структурою зайнятості, невідповідність рівня компетентності робітників новим вимогам, відставання змісту професійно-технічної освіти від розвитку науки і техніки. Наукова актуальність дослідження історії навчальних закладів державної системи трудових резервів у період відбудови економіки України зумовлена, передусім, особливостями формування історичних знань за період радянської доби.

Ефективні перетворення у сфері професійно-технічної освіти потребують не тільки вивчення досягнень розвинених країн світу, а й урахування вітчизняного історико-педагогічного досвіду.

Аналіз літературних джерел засвідчує велику увагу сучасних істориків педагогіки до різних аспектів досліджуваного питання, зокрема О. Сухомлинські порушувала у своїх дослідженнях питання розвитку педагогічної науки в УРСР у 1920-1933 рр. Становлення та розвиток нової освітньої системи УРСР у 20-ті рр. розкрив у своїх працях В. Липинський.

Питання теорії та історії професійно-технічної освіти знайшли певне відображення у творах Н. Крупської. Необхідно зауважити, що вона недооцінювала роль початкової профосвіти, як самостійної освітньої системи

освіти взагалі, зводила профосвіту лише до надання робітничої кваліфікації певного розряду, недостатньо враховувала політехнічні та загальноосвітні можливості профшколи []. Стосовно історії становлення та розвитку професійно-технічної освіти в Україні, то у 20-ті рр. ХХ ст. вона найповніше висвітлена у працях Г. Гринька та Я. Ряппо. Так, стаття тодішнього Наркомосу України Г. Гринька «Нариси радянської освітньої політики» була однією з перших історико-педагогічних робіт, у якій розглядалося питання створення професійної школи в Україні []. У працях голови Укрголовпрофосвіти Я. Ряппо комплексно аналізуються проблеми історії виникнення, розвитку та вдосконалення навчально-виховних закладів різного типу. Досить ґрунтовно висвітлюється відмінності професійно-технічної освіти в Україні і Росії [].

У 20-х рр. в Україні з*являється ціла низка узагальнюючих праць з історії розвитку професійно-технічної освіти – Н. Авдієнка «Народна освіта на Україні»[], «Просвітня політика за доби диктатури пролетаріату», І. Хаїта [], «Система радянської освіти», М. Скрипника []. У них було зроблено спробу висвітлити значення профосвіти у справі розбудови соціалізму. Кінець ХХ – початок ХХІ століття позначився приверненням уваги до проблем професійно-технічної освіти. У вітчизняній науці налічується велика кількість наукових праць, присвячених цим питанням: загальному стану професійної освіти на початку ХХІ ст. (А. Гуржій, І. Лікарчук, Н. Ничкало, А. Лаптева, та ін.).

Метою статті є висвітлення особливостей розвитку професійної підготовки робітничих кадрів в 20-ті рр. ХХ століття та подальшого вивчення досвіду розбудови систем професійної освіти в Україні.

Завдання прогностичного та випереджувального характеру, що постали перед економікою, освітою та професійним навчанням кваліфікованих робітників в Україні не можуть не спиратися на вітчизняний досвід створення професійно-технічної освіти.

Після завершення Громадянської війни та Жовтневої революції (1917 року) Українській РСР розпочались пошуки щодо розбудови систем професійної підготовки кваліфікованих робітників.

Протягом певного періоду формальної державної незалежності початку 20-х років, яка зазначалась культурною та мовною свободами та сприяла здійсненню самостійної освітньої політики. на Україні було створено унікальну систему професійної освіти, яка складалася з трьох ланок: нижчої, середньої та вищої, була максимально орієнтованою на потреби народногосподарського комплексу та спрямовувалась вдало вирішувати соціальні проблеми молодого покоління.

Вперше періодизацію підготовки робітничих кадрів було зроблено А. Веселовим у його праці «Низшее профессионально-техническое образование в СССР» у 1961 році. У становленні та розвитку професійно-технічної освіти в СРСР автор визначає п'ять основних періодів: 1) 1917 - 1920 роки; 2) 1920 - 1929 роки; 3) 1930 - 1940 роки; 4) 1941 – 1959 роки; 5) «розпочався із часу прийняття закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР... і триває нині» [Веселов А. Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профтехобразования/ Веселов А. – М.: Профтехиздат, 1961. – 435 с.].

Періодизацію системи розвитку професійно-технічної освіти в Україні вперше було розроблено у праці М. Пузанова та Г. Терещенка «Очерки истории профессионально-технического образования Украинской ССР» у 1980 році. Автори вказали на чотири періоди в розвитку професійно-технічної освіти: 1) дореволюційний період (початок ХІХ століття – жовтень 1917 року); 2) становлення радянської системи професійно-технічної освіти (1917 – 1940 роки); 3) створення і розвиток системи державних трудових резервів (1940 – 1959 роки); 4) подальше удосконалення професійно-технічної освіти (1959 – 1980 роки).

Низку суттєвих уточнень періодизації історії розвитку систем професійної підготовки кваліфікованих робітників в Україні подано у монографіях та дисертаційному дослідженні І. Лікарчука «Проблеми підготовки робітничих кадрів в Україні (1920-1929 рр.)», «Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи», «Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні (1888-1988 роки)», «Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні (1888-1998 роки)», оприлюднених у 1996-1999 роках.

Враховуючи певні документальні матеріали, І. Лікарчук досліджує, що підвалини нижчої професійної освіти в Україні було закладено ще у Київській Русі, коли за часів Ярослава Мудрого було засновано школу перекладачів і переписувачів книг, традиції професійної підготовки молоді продовжилися у діяльності ремісничих цехів українського середньовіччя, коли досить розвиненою була система індивідуального учнівства; знайшли свого розвитку у козацькому суспільстві; розповсюдження технічних знань, створення ремісничих шкіл, технічних училищ, курсів і товариств стало предметом опіки земств.

І. Лікарчук, спираючись на висновки дослідників, наголошує, що інтеграція системи підготовки робітничих кадрів у державну систему народної освіти сталася у 1920 році, коли на першій Всеукраїнській нараді у справі народної освіти обговорювалася та було прийнято «Схему народньої освіти У.С.Р.Р». Відповідно до цієї схеми система професійної освіти оголошувалася складовою частиною всієї освітньої системи України і поділялася на нижчу (масову) і вищу професійну школу, що й було закріплено у Кодексі Законів про народну освіту УСРР, прийнятому у 1922 році [Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти України. / Н.Г. Ничкало. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 200 с.].

Значний вплив на професіоналізацію освітньої системи УСРР мало становище дітей та підлітків, яким треба було забезпечити соціальний захист

в результаті громадянської смуги, неврожаю та голоду 1921 року, нестабільної ситуації у структурі суспільної праці.

В своєму дослідженні «Еволюція розвитку системи підготовки кваліфікованих робітничих кадрів в Україні протягом ХХ століття» А. Лаптева виділяє наступні головні періоди в розвитку систем професійної підготовки робітничих кадрів в Україні, зазначеного періоду: 1) з кінця 80-х років ХІХ століття – до 1920 року. Після прийняття «Основних положень про промислові училища» в Україні і Росії розпочалося створення систем промислової, сільськогосподарської та жіночої освіти. Ці системи існували до 1917 року. Впродовж 1917 – 1920 рр. жодному з урядів, що діяли на території України, на вдалося створити будь-яку систему професійно-технічної освіти; 2) 1920 – 1929 роки. Період створення та становлення української нижчої професійної освіти. Він закінчився прийняттям урядових та партійних рішень по уніфікацію освітніх систем Росії та України. Автор виділяє деякі етапи швидкого розвитку мережі професійної кваліфікованої робітничої освіти:

1. 1921 – 1922 рр. - в країні розпочалося економічне пожвавлення і виникла гостра потреба в кваліфікованих кадрах та почався швидкий розвиток професійної освіти дорослих;

2. 1923 – 1926 рр. – сталося уповільнення темпів виробництва та згорання освітніх закладів;

3. 1928 – 1929 рр. – розгорнулося масове промислове будівництво і знову постала проблема масової робітничої освіти;

4. 1929 – 1930 рр. – тривалі активні пошуки шляхів вдосконалення професійної робітничої освіти.